

TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV BOSHQARUV STANDARTLARINING AHAMIYATI VA BUGUNGI KUNDA ULARDAN IQTISODIYOTDA FOYDALANISH SAMARASI

Ergashev Olim Kenjayevich

Ijtimoiy va siyosiy fanlar instituti katta o'qituvchisi

Annotatsiya:

Maqolada bank tizimini ishonchililigi va barqarorligini oshirish, banklar faoliyatini shaffofligini ta'minlash, bank faoliyatining barcha ishtirokchi tomonlarini qonuniy manfaatlarini to'liq himoya qilish hamda banklar moliyaviy barqarorligini ta'minlash samaradorligi ochib berilgan. Shuningdek, tijorat banklarida korporativ boshqaruv tizimi asosida amalga oshirilayotgan muhim institutsional o'zgarishlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, korporativ boshqaruv, samaradorlik, moliyaviy barqarorlik, kredit, resurslar

Bank operatsiyalarida shaffoflikni ta'minlash, bank faoliyati bilan shug'ullanuvchi barcha tomonlarning qonuniy manfaatlarini kuchaytirish, bank tizimining ishonchililigi va barqarorligini oshirish butun dunyo bo'ylab tijorat banklarining operatsiyalari bilan bog'liq xavf-xatarlarni chuqur baholashga bog'liq. Bu korporativ boshqaruv tizimining tijorat banklari barqarorligini saqlab qolish qobiliyati uchun juda muhimdir. Xususan, "2021 yilda 73 ta yirik bozorda ro'yxatga olingan 8 mingga yaqin korxonalar o'z barqaror faoliyatini ma'lum qildi" [1]. Muayyan milliy iqtisodiyotning har bir qora rangli namoyishlari bo'lgan eng mashhur milliy korporativ boshqaruv modellaridan olingan xususiyatlarning bozor iqtisodiyotini rivojlantirish shakllari va kompozitsiyalari bilan umumlashgan. Eng avvalo bank tizimini aniqlashtirib oladigan bo'lsak:

Tijorat banklari iqtisodiyotda ko'plab muhim funksiyalarni bajaradilar, quyidagilar ulardan asosiylari:

Birinchidan jamg'arma mablag'larini to'plash va kreditlar berish: Bunda banklar uy xo'jaliklari va yuridik shaxslardan depozitlarni qabul qiladi, so'ngra qarz oluvchilarga kreditlar beradi va shu bilan iqtisodiyotda mablag'larning harakatini ta'minlaydi. Keyingi navbatda to'lov xizmatlari:

Banklar keng ko'lamdagi to'lov xizmatlarini, shu jumladan, pul o'tkazmalari va hisob-kitob xizmatlarini, pul o'tkazmalarini, plastik karta operatsiyalarini amalga oshirishni ko'rsatadilar, bu esa tijorat hisob-kitoblarni osonlashtiradi. Moliyaviy vositachilik: banklar moliyaviy vositachilar rolini o'ynaydi, qisqa muddatli jamg'armalarni uzoq muddatli investitsiyalarga aylantiradi va shu bilan iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Risklarni boshqarish: -banklar biznes

yuritish uchun muhim bo'lgan valyuta, foiz stavkasi va kredit risklari kabi moliyaviy xatarlarni boshqarish xizmatlarini taklif etadilar. Iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish:

Uy xo'jaliklari va korxonalariga kreditlar berish orqali banklar iqtisodiyotda iste'mol, investitsiya va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi. Pul-kredit siyosatini amalga oshirish:

Tijorat banklari Markaziy bankning pul-kredit siyosatidan iqtisodiyotga signallarni uzatish mexanizmidagi asosiy bog'lanish hisoblanadi. Umuman olganda, bank tizimi moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda juda muhim rol o'ynaydi.

Banklarda korporativ boshqaruvning o'ziga xosligini tadqiq etish bu, tijorat banklarining kapitallashuv darajasini yanada oshirishga, resurs bazasini barqaror o'stirishga, iqtisodiyotning muhim tarmoqlarini rivojlantirish yuzasidan kompleks dasturlarni amalga oshirishga, investitsion faollikni kuchaytirishga yo'naltirayotganligini tahlillar natijasida kuzatish mumkin. Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning asosiy yo'nalishlari quyidagilar:

Direktorlar kengashining tuzilishi - Tijorat banklarining direktorlar kengashlari umuman operatsiyalarning strategik yo'nalishi va nazorati uchun mas'ul bo'lgan ijrochi va mustaqil direktorlardan iborat. Bo'lim qo'mitalari – Umumiy qo'mitalarga Byudjet qo'mitasi, Risklar qo'mitasi, Nomzodlar va mukofotlar qo'mitasi kiradi, ular direktorlar kengashlariga o'z nazorat vazifalarini bajarishda yordam beradi. Risklarni boshqarish - Banklar kredit xavfi, operatsion xavf, huquqiy xavf kabi turli xil xavflarni boshqarishga katta e'tibor berishadi. Ular xavfni nazorat qilish va nazorat qilish tizimlarini amalga oshirmoqdalar. Tartibga solishga rioya qilish – Tijorat banklari markaziy banklar va boshqa boshqaruv organlari tomonidan kapital, likvidlik, shaffoflik va hisobot berish bo'yicha belgilangan qat'iy me'yoriy talablarga amal qilishlari lozim. Aksiyadorlar va mijozlar manfaatlarini himoya qilish - Banklar aksiyadorlarga adolatli munosabatda bo'lishini ta'minlashlari va depozitariylar, qarz oluvchilar va boshqa mijozlar manfaatlarini himoya qilishlari kerak. Umuman olganda, samarali korporativ boshqaruv tijorat banklarining barqarorligi va barqarorligining asosiy omili hisoblanadi.

Ko'rinib turibdiki, tijorat banklarida korporativ boshqaruv standartlariga rioya qilishning ahamiyatini ko'rib chiqaylik

Banklarning ishonchliligi va barqarorligini oshirish:

Samarali korporativ boshqaruv xavflarni kamaytirishga, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga va bank muassasalarining uzoq muddatli hayotiyiligini ta'minlashga yordam beradi.

Qiziqqan taraflar manfaatlarini himoya qilish:

Korporativ boshqaruv standartlari aksiyadorlar, omonatchilar, mijozlar va boshqa manfaatdor tomonlarga adolatli munosabatda bo'lishiga, banklarga bo'lgan ishonchni oshirishga kafolat beradi.

Me'yoriy muvofiqlik:

Banklar kapital, likvidlik, shaffoflik va oshkoralik to'g'risidagi qat'iy tartib-qoidalariga amal qilishlari lozim. Standartlarga rioya qilish jarima va sanksiyalardan qochishga yordam beradi. Obro'-e'tibor va raqobatbardoshlikni oshirish:

Korporativ boshqaruvning yuqori standartlariga rioya qilish bankning obro'sini va mijozlar, investorlar va malakali xodimlar uchun jozibadorligini oshiradi.

Samarali nazorat va nazorat:

Aniq standartlar bankning strategiyasi, xavf-xatarlari va operatsiyalari ustidan direktorlar kengashi va qo'mitalar tomonidan samarali nazoratni ta'minlaydi. Umuman olganda, tijorat banklarining barqarorligi, ishonchliligi va barqaror rivojlanishini ta'minlashda korporativ standartlarga rioya qilish asosiy omil hisoblanadi.

Hozirda yirik tijorat banklari yirik investitsiya muassasalariga aylandi. Bank-moliya sohasida tobora rivojlanayotgan raqobat sharoitida, banklar moliyaviy bozoridagi nufuzli o'rinlarni egallab, iqtisodiyotning barcha tarmoq-laridagi korxonalar va tashkilotlarning uzoq muddatli loyihalarini amalga oshirish uchun keng ko'lamdagi zamonaviy bank xizmatlarini taqdim etuvchi yetakchi banklar sifatida zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish va raqobatbar-dosh mahsulotlar ishlab chiqarishda mijozlarga har tomonlama ko'maklashish strategiyasini amalga oshirmoqda. Respublikamiz bank tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim natijasi sifatida yirik tijorat banklarining korporativ boshqaruvga asoslangan aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirilishi bo'ldi. Korporativ boshqaruv-ning banklar rivojlanishidagi muhim rolini quyidagilardan ko'rish mumkin:

- moliyalashtirish manbalarini olish imkoniyatni kengaytiradi, bu esa, investitsiya, iqtisodiy o'sish, ish bilan bandlikni oshiradi;
- kapital qiymatini pasayishi va bankning yuqori baholanishga erishishga olib keladi, bu o'z navbatida, investitsiya va iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi;
- ulushdorlar bilan yaxshiroq munosabatlarni ta'minlaydi, umumiy muhitni yaxshilanishiga ta'sir etadi.

Banklarda korporativ boshqaruv muhim ahamiyatga ega va ushbu boshqaruv, bankning iqtisodiy natijalarga ta'sir etadi. Banklar jamiyatining jamg'armalarini to'playdi va ularni joylashtiradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mam-lakatlarda banklar firmalar uchun juda muhim tashqi moliyalashtirish manbasi bo'lib hisoblanadi. Shuningdek, banklar moliyaviy bozorlarga to'g'ridan-to'g'ri chiqish imkoni yo'q firmalar uchun korporativ boshqaruv samara-dorligiga ta'sir etadi. Ushbu holat, banklardan qarz oladigan firmalarning korporativ boshqaruvida ishtirok etishi bilan aks etadi. Respublikamizdagi yirik banklarning barchasi aksiyadorlik ko'rinishida tashkil etilgan bo'lib, korporativ boshqaruvning banklar rivojlanishidagi quyidagi jihatlari muhimdir: bu ko'rinishdagi boshqaruv shakli banklar tomonidan moliyalashtirish manbalarini olish imkoniyatini kengaytiradi, bank kapitali qiymatini pasayishiga ta'sir etadi, operasion faoliyatining yaxshilanishiga, resurslarni

samarali joylashishiga hamda turli ulushdorlar bilan korporativ munosabatlarning yuqori samaradorligini ta'minlaydi. Jahon moliyaviy-iqtisodiy tizimidagi turli salbiy tebranishlar shuni ko'rsatdiki, banklarning huquqiy va repu-tasiya riskini boshqarish, banklar va uning omonatchilari uchun juda katta ahamiyatga ega. Qator banklarning nobarqaror holati ular tomonidan qonunchilik, tartibga soluvchi yo'riqnoma va axloqiy kodekslarga amal qil-maslik holatlari bilan bevosita bog'liqdir. Ko'plab banklar ichki nazorat jarayoni va risklarni boshqarishni tako-millashtirishga harakat qilmoqdalar

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. OECD (2023), OECD Corporate Governance Factbook 2023.
2. "Internal Control – Integrated Framework", Committee of Sponsoring Organizations of the Tread way Commission (COSO), New York, AICPA, 1992.
3. Уциг З. Корпоративное управление, капитализация компаний и опции на акции Enron, Worldcom и Ко // Бизнес и банки.–2002. No 47.
4. Дементьева А. Г. Система корпоративного управления в развитии страны и России // Менеджмент в России и за рубежом, 2008, No3.
5. Elmirzayev S. E., Berdiyev U. J., Bo'riyev J. P. Milliy korporativ obligasiyalar bozori: joriy holat va istiqbollar // Iqtisod va moliya / Ekonomika i finansi. 2021, 2(138)